

УДК 343.851

Олексій Миколайович ЛИТВИНОВ,

доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник освіти України,
завідувач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2952-8258>;

Юрій Володимирович ОРЛОВ,

доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1981-0794>

КРИМІНОЛОГІЧНА ШКОЛА ХНУВС: НА ШЛЯХУ ДО НОВИХ ЗВЕРШЕНЬ

Головним принципом роботи сучасного розвинутого закладу освіти є орієнтація наукових пошуків на довгострокову перспективу. Проведення фундаментальних і прикладних досліджень, максимальне використання та всіляке стимулювання творчої активності науково-педагогічного складу, інноваційна діяльність – ось основні напрямки підвищення ефективності управління науковим процесом. Специфічною рисою останніх років є тенденція переходу від вузької спеціалізації до інтеграції змісту і характеру наукових досліджень, яскравим прикладом якої є функціонування кримінологічної школи в Харківському національному університеті внутрішніх справ.

Заснування цієї наукової школи своїм корінням уходить у 90-ті роки ХХ ст. та пов'язана з іменем академіка НАПрН України О. М. Бандурки. Завдяки його ініціативам було створено перший в Україні університет МВС, започатковано активну науково-дослідну роботу на кафедрі кримінального права і кримінології ХНУВС, до якої на постійній основі протягом 1994–2010 рр. було залучено низку провідних вітчизняних кримінологів і криміналістів: А. Б. Благую, Л. М. Давиденка, Н. О. Гуророву, В. П. Ємельянова, А. Ф. Зелінського, В. М. Куца, О. А. Мартиненка, П. І. Орлова, В. М. Трубникова та ін. Їх наукова діяльність, присвячена розробці теоретико-прикладних проблем запобігання корисливій, рецидивній, жіночій злочинності, злочинності неповнолітніх, а також у сфері економіки тощо, заклала фундамент кримінологічної традиції в ХНУВС, визначала сферу наукових інтересів кількох поколінь кримінологів.

З 2010 року на кафедрі кримінального права і кримінології ХНУВС починає формуватися інноваційне, гносеологічно автономне русло розвитку кримінологічної науки. Було започатковано серію наукових досліджень, присвячених проблемам управління протидією злочинності, які сприяли оформленню *першого* напрямку кримінологічної школи ХНУВС. Він репрезентований низкою наукових праць серед яких – монографії «Основы деятельности правоохранительных органов по противодействию преступности» (О. М. Литвинов, О. О. Юхно, 2008), «Протидія злочинності: питання теорії і практики» (О. М. Литвинов, 2009), «Протидія

злочинності та профілактика злочинів» (О. М. Бандурка, О. М. Литвинов, 2011), «Стратегія і тактика протидії злочинності» (О. М. Бандурка, О. М. Литвинов, 2012), «Моніторинг протидії злочинності в Україні» (Є. М. Блажівський, 2013) та ін. Окремі аспекти цього наукового напрямку ставали предметом численних наукових статей В. П. Ємельянова, Р. С. Веприцького, Д. О. Назаренка, Ю. В. Орлова, В. Б. Харченка, О. О. Юхна, А. М. Яценка та інших вчених.

Другий напрям кримінологічної школи ХНУВС пов'язаний із розроблюваною одним з авторів цих тез (О. М. Литвиновим) теорією соціально-правового механізму протидії злочинності. Її спеціально-теоретичним фундаментом стали монографії «Соціально-правовий механізм протидії злочинності» (О. М. Литвинов, 2008), «Правові основи протидії злочинності» (О. М. Литвинов, 2009), низка наукових статей, навчально-методичних та довідкових видань. Цей вектор розвитку наукової думки зумовив формування окремої кримінологічної теорії – кримінології правотворчості. У 2010 році світ побачила монографія доктора юридичних наук, доцента Ю. В. Орлова «Кримінологічна експертиза нормативно-правових актів і їх проектів: науково-методичне забезпечення», а у 2014 році під його науковим керівництвом Д. М. Миронюком була захищена кандидатська дисертація за темою «Кримінологічний моніторинг ефективності правового регулювання у сфері протидії злочинності». Тривають розробки проблем впровадження у практику та використання кримінально-превентивного потенціалу інституту кримінологічної експертизи та, зокрема, антикорупційної експертизи нормативно-правових актів і їх проектів у сучасних умовах трансформації правової і політичної систем України.

Третій напрям кримінологічної школи ХНУВС представлений предметним полем політичної кримінології. Гносеологічні передумови її розвитку та основні концептуальні засади бачення проблем відтворення політичної злочинності в Україні відображені у монографіях «О власти и преступности...» (О. М. Бандурка, 2012), «Злочинність в Україні: економіко-кримінологічний аналіз» (О. М. Бандурка, Р. С. Веприцький, М. М. Зацеркляний, 2013), «Политическая криминология» (О. М. Бандурка, 2017). В межах цього напрямку розвивається окрема політико-кримінологічна теорія протидії злочинності. Базові її положення відображені у монографії «Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності» (Ю. В. Орлов, 2016) та численних наукових статтях, довідкових виданнях працівників кафедри кримінального права і кримінології ХНУВС.

Четвертий напрям кримінологічної школи ХНУВС сформований у руслі дослідження кримінологічних та кримінально-правових проблем агресивно-насильницької злочинності. Найбільш значущими в ньому є монографії «Протидія загальнокримінальній насильницькій злочинності в Україні» (О. М. Ігнатов, 2013), «Насильство в сім'ї (кримінологічний аналіз і запобігання)» (А. Б. Блага, 2014), «Запобігання насильницьким злочинам проти працівників органів внутрішніх справ України» (Є. О. Гладкова, 2014) «Діти, сім'я, злочинність неповнолітніх: взаємозв'язок» (І. О. Бандурка, 2014), «Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення охорони особи від насильства» (О. М. Храмцов, 2015), «Кримінально-правовий захист дитинства в Україні» (І. О. Бандурка, 2015) та ін.

П'ятий напрям кримінологічної школи ХНУВС присвячений теоретичним і прикладним проблемам протидії фоновим для злочинності явищам. Він репрезентований монографіями «Кримінологічний аналіз та протидія фоновим для злочинності явищам» (Д. О. Назаренко, 2013), «Суїцидальність в Україні: кримінологічна характеристика та протидія» (В. В. Шкуро, 2017) та ін. Продовжуються розробки кримінологічних засад протидії расизму, ксенофобії, нелегальній міграції.

Окремою, предметно наскрізною, кримінологічною теорією, що розробляється науковою школою ХНУВС, є феноменологія злочинності. Її ідеї і категорії, методологічні підходи відображені у монографії «Феноменологія злочинності в регіоні» (Р. С. Веприцький, 2014).

Розвиток кримінологічної школи ХНУВС також пов'язується із функціонуванням Кримінологічної асоціації України, яка відновила свою роботу у 2010 році на базі Університету, а також роботою спеціалізованої вченої ради Д 64.700.03 з правом прийняття до розгляду та проведення захистів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Унікальність цього осередку вітчизняної системи підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації полягає в тому, що в мережі спеціалізованих вчених рад з юридичних наук, які функціонують в Україні, він єдиний, який об'єднує фахівців, що представляють одну наукову спеціальність. Така особливість дозволяє науковцям, які входять до складу спеціалізованої вченої ради, виступаючи єдиним колективом, концентруючись виключно на проблематиці наук кримінально-правового циклу,

забезпечувати ґрунтовну та якісну експертизу дисертаційних робіт, що надходять на розгляд ради, об'єктивний та неупереджений їх розгляд під час засідань.

За час своєї роботи спеціалізована вчена рада Д 64.700.03 довела свою продуктивність. Так, за роки діяльності в ній було успішно захищено 121 дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (серед яких 46 дисертацій співробітників Харківського національного університету внутрішніх справ, 16 – ад'юнктів, 30 – здобувачів) та 25 докторських дисертацій (серед них 8 робіт співробітників Університету). Майже кожна третя дисертація з кримінального права, кримінології або кримінально-виконавчого права в Україні протягом 2016 року захищена в цій раді, що безумовно є свідченням її авторитету і продуктивності.

Наведені цифри яскраво підтверджують факт існування автентичної наукової школи, здобутки якої при відповідному творчому використанні можуть значною мірою підвищити ефективність діяльності університету в цілому. Вони виступають як своєрідні засоби та гарантії досягнення успіху, в тому числі й комерційного.

Одержано 10.11.2017
